

PATERSON // VARRÓ ATTILA

TALÁLT VERSEK

JARMUSCH ELSŐ KÖLTŐHŐSÉBEN KÉT MŰVÉSZI KORSZAK TALÁLKOZIK.

Az angolszász irodalomban a „found poetry” kifejezés olyan hétköznapi életből elemelt szövegekre vonatkozik, amelyekből „szerzőjük” minimális változtatásokkal, főként a központozás és sorszerkezet segítségével költeményeket varázsol. Jim Jarmusch korai művei a *Permanens vakációtól* az *Éjszaka a Földönig* egytől egyig fikciós játékfilmek, mégis egyfajta talált versciklusoknak tekinthetők: hétköznapi események variációira felhúzott laza kollázsok, drámai ívek és fordulópontok nélkül, amelyekből egyfelől egymásra rímelő epizódjaik gondolatritmusa teremt művészi alkotást, másfelől a jellegzetes jarmusch-i központozás, az ismétlődő gesztusok, gegek, hiátusok. Jarmusch második pályaszakaszában, a műfaji dekonstrukciók szivárványszínű gyűjteményében a Költő a formából felszívárgott a tartalomba: a különféle zsánertörténetek kifordított archetipusai (vadnyugati vándor, bérgyilkos, vámpír) átléptek a városi életképekből az egzotikus fikciós mesevilágokba és megannyi magányos poéta-metafóráként, komplex referenciák, szimbolikus karakterek és konkrét irodalmi textusok (William Blake életművétől *Hagakurén* át Christopher Marlowe-ig) labirintusában rótták köreiket.

„Megbújik átlagember-perszónája mögött” (Adam Driver)

A *Paterson* 13. filmje újabb fordulópontot ígér a pályán, amit már eredettörténete is jelez: az író-rendező épp előző pálfordulása idején, szűk negyed százada vetette papírra a New York állambeli Paterson kisváros egyazon nevű buszsofőrjének történetvázlatát, aki napi körútjai során rövidke szerelmes verseket körmöl titkos jegyzetfüzetében a frissen átélt események (álmok, találkozások, tárgyak) ihletésére. Jarmusch absztrakt, intellektuális műfaji szakasza után végre visszatért az első filmek otthonos urbánus közegéhez - a szerény buszsofőr hős, trendi önkifejezési formák között szemezgető hipster-felesége és kutyájuk, Marvin közös életének egy hetén végigkalauzolja nézőit, amelyet mérnöki pontosságú napi rutin tagol stanzákra közös reggelitől a kutyasétáltatás során megejtett esti sörözésig. Szó sincs már mitikus magányuk ködhomályába burkolózó romantikus művészalakokról, a buszvezető Paterson az életmű első hús-vér költőjeként éppen úgy megbújik átlagember-perszónája mögött, mint Benigni nyelvzsonglőre a *Törvénytől sújtva* elítélt-alakjában vagy „Sisak” Grokenberger zenebohóca a new york-i taxisofőr jelmezében.

A *Paterson* mégsem tekinthető a korai életmű szerves részének, kanyargós kitérőt követő precíz folytatásnak: Jarmusch több ponton ötvözi benne 20. és 21. századi pályaszakaszának sajátosságait. A történet ugyan kisrealista, de ismét kultúrnyenceknek feltalált metafikciós keretbe illeszkedik: a film William Carlos Williams amerikai költőóriás 1945 és 1958 között írt epikus költeményciklusa, a *Paterson* átértelmezése – nem csupán az alapkoncepció terén („A férfi egy város” gondolat jegyében Williams egy

Paterson nevű karakter szubjektív szemzőgén keresztül mutatja be Paterson városát vízeséstől könyvtáron és artézi kúton át a főutcáig, valamint a benne lakó különöket), de szerkezet tekintetében is (az öt és fél kötetben megjelent mű a film öt és fél versirással töltött napjának felel meg, egy adott nap pedig részben egy versből, részben a hozzá kapcsolódó mikrotörténetekből áll össze), sőt maga a művész is számos formában felbukkan, élen leghíresebb művének felmondásával (*Csak azt akarom mondani*). Miként Jarmusch Patersonja egy olyan lepusztult kortárs kisváros, ahol jóformán minden lakó valamely művészeti ág művelője, kocsmái színész, mosodai repper, kollázskészítő, versíró fruska vagy cupcake-zseni (ahogy Williams fogalmaz: „egy város megannyi olcsó hotellel és személyes bejárattal”), úgy a *Paterson* című film is egyetlen komplex művészet-metafóra a kedves, apró események álcahalója alatt – a 80-as évek keresetlen monokrómjá immár modoros dizájnelem a helyes művészlakásban.

Így aztán a friss film eredendő bája, hiteles figurái és csendes melankóliája mellett, amelyekkel könnyedén rabul ejtheti még a romkom-reményekkel utcáról betévedt gyanútlan mozinézőket is, csupán újabb (ék)köve egy ereje teljében is önismerléseket folytató filmművész elefántcsont-tornyának, ami épp úgy bővelkedik a rajongóknak szánt önreferenciákban (többek között kiváló alapanyagot kínálva egy *Mystery Train*-utalásokra építő ivós játékhoz), mint a művészlétre vonatkozó kinyilatkoztatásokban. Amennyiben az alapötlet megszületése idején készült *Éjszaka a Földön* cikluszáró darabja az utasaikkal aktív párkapcsolatba lépő öt taxisofőrön keresztül még egyaránt mesélt a mesélőről és hallgatóról (akár szerepeiket is cserélgetve), Paterson buszsofőrije legfeljebb passzív (ki)hallgatója az embereknek, fülkéje magányában a szeretett nőhöz írt költeményei inkább önvallomások, mintsem a körülötte lévő eleven világban empatikus megfigyelések és folytonos kommunikáció radarjával megtalált versek.

PATERSON (Paterson) – amerikai, 2016. Rendezte és írta: **Jim Jarmusch**. Kép: **Frederick Elmes**. Szereplők: **Adam Driver** (Paterson), **Golshifteh Farahani** (Laura), **Nellie** (Marvin). Gyártó: **Amazon Studios / K5 Films / Inkjet Productions**. Forgalmazó: **Cirko Film Kft. Feliratos**. 118 perc.

